

Euskera batua (VII). Piarres Lafitte, irakaslea eta idazlea

Zeruko Argia, 389. zk., 1970-08-16: 14.

Ari naiz elkar-izketa hoiek bukatzeko azkenetara irixten.

Mugaz auzko Piarres Lafitte kalonje jaunaren iritzi jakintsu eta aberatsak dakazkit gaur. Ba dakigu Euskaltzain osoa izanez gaiñera euskeraren aldeko lan aundi-aundiak egiña dala, bai liburuz iztegiz, eta Herria izparringa urte askoz (1944-67) zuzentzen ere. Ez dut gehiago esan beharrik. Urren, eta azken-elkarrizketan Mitxelena jaunaren iritziak ekarriko ditut; ezin dugu Mitxelena lanak epaitzen aritu geran sailean hau itzik gabe utzi; ez da bere gogokoa izan, baiñan nere eskabideari erantzun dio.

Lafitte eta Mitxelena jaunaren asmoak erakutsi eta gero, emen agertzen diran zortzi euskaltzaiñen iritzi nagusien laburpen bat eskeiñi nahi dut. Ez da erraza; arrixku aundiak ditu; alere saiatuko naiz. Laburpena ez dut nere itzekin egingo, eta erantzuleen itzetatik ez dut nik aukerarik egingo ere. Nere kutsurik txikienez ukituta azaldu nahi nituzke. Orain artekoan galderetan nik, eta nere eskubide osoz, eta nere izenean, eman diot elkar-izketari nere ezinbesteko, eta beharrezko, kutsua; nola ez?; askori luzeegiak eta arroak ere iruditu zaizkate nere galdera-bideak; gerta litekeana da, ez dut honelakorik ukatzen; alere, askotan erantzulea motibatu beharrean arkitzen da periodista iñora iritxiko bada: bestela h-aldeko lau kurpil, eta h-aurkako beste lau kurpil ekarriko nituan elkar-izketa hoietara. Nola nahi, nik nereak nere izenarekin esan ditut, beti ohi dudan bezela, eta iñorenik ez du txikitu, ez puztu, eta, bestalde, berean uzten ahalegindu naiz: lanak agertu aurretik erantzule bakoitzak osorik ikusi eta baieztu ditu. Gehiago ezin egin izandu dut auzi larri eta minkor honetan.

Baiñan goazen gaurkoz Lafitte jaunaren itza entzutera; ez dut honako honetan ere itz bat, eta ikurtxo bat ere ez, orantzi.

– Euskeraren batasuna nere esku balego diozu? –esaten dit– Literatura izkuntzaren bateratzea ezin izan diteke gizon baten eskuetan jartzeko lana. Nere ustez, idazle multzo batek egin behar du lan hau. Baiñan idazle-irakurtzailedunak behar dute izan, eta ez batere beren xokoan, berentzat eta bere iduri bakarrentzat ari direnak: ots, gai jakingarri errexak derabiltzarenak nahi nituzke jostagarriak edo baliosak, baiñan beti atsegiñak, erritar gehienen gogokoak, arrokeri gutxikoak. Idazle hoiek behar luteke epai-buru bat gidari. Honek esan lezakete zein itz berpiztu edo zein itz berri erabili zenbait illabetez: ez purruztan, baizik poliki-poliki; irakurlea ohartu gabe onartu ditzan. Epai-buruak enkuetak egin lezazke irakurle gehienei zer atsegin zaien ikusteko, bai gaiez, eta baita izkuntzaz ere. Bazter lezazke zaharkeriak, eta baita ezin sartuzko berrikeriak. Ots, gida litzazke euskera irakurleentzat izan dedin, eta gisa hontan euskaldunentzat. Onetxegatik, oroi beti mintzaira bat ez dala bultza bezela moldatzen eta eskukatzen: izate biziaren pare erabili behar da, artezki, eta ez indarrez; bestela, begirune aundiarekin. Alere, itz

gehiegi delarik, uste dut bakandu behar dela adar alperrek ez dezaten kalte egin. Baiñan ez dut aski esaten: goazen ikusiz!

– Orain arte urten diran elkar-izketan irakurriko zenduan, noski (esan nion, eta gero galdetu): zer derizkiozu batasuna gai dugula darabilkizkigun nahaspilla hoietaz?

– Zuen arteko nahaspillek erakusten dute –esan zidan– euskeraren alde ba duzuela denek gar eta suhar (su eta gar alegia). Baiñan, garra on balinbada, suharra kaltekor. Euskeraren batasunik ez da izango euskaldunen arteko gogo-biotzen batasunik ez dan artean; eta gogo-biotzak ez dira batuko autsi-mautsirik gabe; esan nahi dut, denek zerbaitetan amor eman gabe. Bakoitzak nahi badu bere iritzia oso-osorik eutsi eta besteri oso-osorik on artu arazi, ez dut uste batasunik aipatzea merezi dunik ere.

– Alaxe iruditzen zait neri ere (esan nion). Elkar egiteko eta hau auzi guzietan gerta ohi da, bakoitzak beretik eman behar du, eta besteengandik jaso ere bai. Ementxe, *zer artu eta zer eman* honen neurrian dago auzi guziaren muiña. Guk ere nolabaiteko neurri-legeak edo beharko ditugu euskeraren gurutz-bide larri honetatik nolabait ateratzeko; Arantzazun artutako "errekomentazio" hura ("ondo ikusiko lukela...") ondo iruditzen ahal zaizu gaurko euskeraren lege-neurri bezela, edo ez dugu egindako lan artatik ondoren atera beharrik edo ateratzeko eskubiderik.

– Iñork ez badu batasunerako bide bat erakusten eta erakusleari iñork ez badu jarraitzerik, gure xedeak ez dira amets utsak baizik. Nik uste nuen Arantzazuko bilkura seriosa zela eta minimum, bat baizik ez zela proposatzen edo aurkezten, geroxeago emeki-emeki osatzekotan.

– Alere (esan nion) eta askotan esan didatenez, zuk esana omen duzu hau edo horrelakoxe zerbait: ez dugula zuen *h* honengatik gure batasuna arrixkuan jarri behar. Alere, mugaz onuzko gazte batzuek *h* hau artu nahi dute; zer derizkiozu zuk auzi honetaz?

– Egia da *h* letraz nere iritzia eman nuela Arantzazun. Iduri zitzaidan *h* ahoskatzen ez den euskelkietan ez zela alperrezko letra horren zabaltzeko beharrik. Baiñan Euskaltzaindiak erabakiz geroz, ez dut iñolaz nere iritzian tematu nahi. Guk ez badugu obeditzen, iñork ez du egingo. Izkuntza gehienetan ba dira letra alperrak eta haien literaturak alere bizi dira, eta ongi bizi gaiñera. Begira inglesari eta frantsesari, besterik aipatu gabe.

– Mugaz auzko gazteak nola ikusten dute batasunaren auzi hau? –galdetu nion.

– Gure gazteen artean –erantzun ziran Lafitte jaunak– ez da batasunerako suharrik. *H* uzten diotenez geroz (salbu konsonante ondotik) ez daude batere kezkatuak. Ez du ere iduri indar andirik egiten dutenik euskelkiak elkartzeko: bakoitzak bere etxeko euskera darabilki bere burua lekuan-lekukoeri uler arazi beharrez. Besteraz ere ohartuak dira, emengo euskeldun andana batez ez duela liturjia batua errexi jasaiten, baizi-eta euskera españoldu diotegula!

– Emen ere ba dira hontaz arritu diranak –esan diot–; baiñan goazen lehen aitatutako behar dugun *neurri-lege* horretara; anarkia hau zuzenduko lukean lege bat Mitxelena jaunak eskeiñi zuan Arantzazun, eta Euskaltzaindiaren aginduaz, batasunerako bide bat erakutsi zuan; uste ahal duzu beste aukera oberik ba dugula, eta ia baderizkiozu, Euskaltzaindiak orain aukera berri hau billatzen saiatu behar lukeala?

– Mitxelenak egin zuen lana ez zen bakarrik arena. Euskaltzaindiak izendatu zuen batzorde edo komisione bat horretarako, eta ni or barruan nintzanez, oroitzen naiz aren gain utzi ginuela (ots Mitxelenaren gain) gure iritzien biltzeko eta jakintsuki ari-arazteko sailla. Alabaiña, prest giñauden Arantzazun besteen arrazoiak onak entzun eta gero ala beharrez, gure iritzien xuxentzeak egiteko. Iduri zait zenbait puntutan Mitxelenak amor eman zuela. Uste dut, Euskaltzaindiak beste batzorde bat izendatuko balu, eragozpen ber-berekin agertu litekeala: oiuka ari diran buru-beroekin, edo ixil-ixila bere artan dauden kaska gogorrekin.

– Bestaldetik (esan nion) emengo idazle gazteak bere kontura ari dira auzi guzi honen prolemak aztertzen eta zuzentzen; indar honen ondorenak nola ikusten dituzu?; arreta eta presa hau ondo ahal derizkiozu, ala kalteak ere ikusten dizkiozu Euskaltzainditik kanpora egiten ari diran lan hoiei?

– Euskaltzaindia "neutralitate" estakuru edo aitzekiaz deus erabaki gabe badago, nik ez dut ikusten nola anarkia bazter dezaken. Anarkia gutxiago izango da ororen buru, Euskaltzainditik kanpoko zenbatek zerbait lege aterata gero. Seguru, nahiago nuke Euskaltzain argituek agintzea. Baiñan entzun nahi ez dituztenaz geroz... nunbaitetik atera dedilla zerbait batasun-bide, idazleak eta irakurleak on artu ditzaten.